

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

*Програма
підготовки аспірантів філософського факультету до складання
кандидатського іспиту з філософії*

*Затверджено
вченою радою філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Протокол № 4 від 30 квітня 2015 р.*

*Голова вченої ради філософського факультету
А.Є.Конверський*

Київ – 2015

МЕТАФІЗИКА І ОНТОЛОГІЯ

Метафізика як фундаментальна філософська дисципліна. Поняття «буття» і «сущє», їх співвідношення у метафізиці. «Метафізичний трикутник». Специфіка предмета метафізики. Метафізична проблематика в історико-філософському процесі. Метафізика і онтологія: співвідношення понять в історичній динаміці.

Метафізика і наука. Кантова критика метафізики. Критика метафізики з боку логічного позитивізму. Гайдегєрова критика метафізики. Метафізичні підвалини критики метафізики (аргумент «реторсії»). Завжди істинне і завжди хибне знання.

Істина як норма самої себе і хиби. Істина у гносеологічному і онтологічному розумінні. Буття і знання. Запитання як передумова знання. Позаємпіричне перед-знання.

Досвідне і позадосвідне. «Трансцендентальний» досвід – досвід буття. Предмет досвіду і «предмет» метафізики. Буття і мова. Питання про метод метафізики.

Вчення про категорії. Наявне буття. Якість. Кількість. Субстанція і акциденція. Модальності буття: дійсність – можливість, необхідність – випадковість. Сутність та існування. Простір – час.

Надкатегоріальність поняття сущого. Аналогія як фундаментальна властивість сущого.

Буття як єдине. Буття як істина. Буття як благо. Єдність трансценденталій. Буття і світ. Принцип ієрархії сущого. Рівні організації. Натура і культура. Питання про буття як питання про Бога. Філософія і релігія.

Література:

1. Гусєв В.І. Вступ до метафізики. – К., 1999.
2. Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической западноевропейской философии. – М., 1986.
3. Корет Эмерих. Основы метафизики. – К., 1998.
4. Мондін Баттіста. Онтологія і метафізика. – Жовква, 2010.
5. Основы онтологии. – СПб., 1996.
6. Хайдеггер М. Основные понятия метафизики.

ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ

Предмет і характер теорії пізнання. Питання різновидів знання. Теоретичне і практичне знання. Розбіжності філософського і наукового знання, природничого і гуманітарного знання. Етичне знання. Питання граничного обґрунтування знання. Поняття суб'єкта й об'єкта пізнання.

Метафізична теорія пізнання (Античність, Середньовіччя, початок Нового часу) Аристотелівська концепція досвіду й наукової аксіоматики. Аристотелівське поняття розсудливості (phronesis) як різновиду пізнання. Софістика і скептицизм за Античності. Знання і віра за доби

Середньовіччя. Проблема універсалій. Руйнація символічної картини світу і виникнення сучасної наукової свідомості.

Теоретико-пізнавальний психологізм. Обґрунтування знання через дослідження генези знання. Метод як контрольоване породження знання. Відокремлення станів пізнання від інших станів психіки (уява, сновидіння, вірування, біль тощо). Психологізм як теоретико-пізнавальний фундаменталізм.

Теоретико-пізнавальний трансценденталізм. Ідеалістична теорія пізнання. Принципове розрізнення генези і обґрунтування знання, форми і змісту, факту і цінності. Значення синтетичних апріорних суджень для обґрунтування природничого і морального знання. Питання можливості метафізичного знання. Принцип рефлексії та психологістичне уявлення про самодостатній і субстанційний суб'єкт. Поняття негативності досвіду. Когерентність системи та істина. Теоретико-пізнавальний антифундаменталізм Г.В.Ф. Гегеля. Спекулятивна дедукція як метод синтетично-апріорного пізнання.

Феноменологічна теорія пізнання. Гуссерлівська критика атомістичної концепції досвіду. Не-наукове знання і життєсвіт. Феноменологічне обґрунтування етичного знання (матеріальна етика М. Шелера).

Діалектико-матеріалістична теорія пізнання. Теза Маркса про класовий характер пізнання. Матерія як субстанція, пізнавальне «відображення». Діалектика достовірності знання. Телеологія історії як принцип марксистської соціології знання. Статус філософського знання і матеріалістичної діалектики (методу) в марксизмі. Стосунок діалектичної логіки і наукових методів. Практика як критерій істини.

Прагматистична теорія пізнання. Принцип тотожності досвіду і реальності. Недовершеність досвіду і плюралістичність реальності. Зв'язок істини з інтересами і цілями адоптації. Заперечення істини як репрезентації, відповідності реальності.

Аналітична теорія пізнання. Принцип верифікації. Ідея строгої (штучної) мови. Антипсихологізм як відмова від розгляду походження знання і суб'єкта пізнання. Знання як система суджень. Епістемологічний фундаменталізм і проблема атомарних (базових) суджень як першоелементу знання. Питання обґрунтування нормативності логіки, етики й теорії науки.

Натуралістична теорія пізнання. Натуралізм як редукція норм до фактів (значущості – до генези). Критика індуктивного методу в науці (за К. Поппером). Демаркація знання і псевдознання на підставі принципу фальсифікації (за К. Поппером). Логіка соціальних наук (за К. Поппером). Проблема аподиктичних істин (за В. Селларсом і В.В.О. Квайном).

Література:

Айер А.Д. Язык, истина и логика. Гл. 6. Критика етики и теологи // Аналитическая философия. Избранные тексты. – М., 1993. – С.50-66.

Асмус В.Ф. Античная философия. – М.: Высшая школа, 1976.

- Асмус В.Ф. Алогизм Уильяма Джемса // Асмус В.Ф. Историко-философские этиды. – М.: Мысль, 1984.
- Богуславский В.М. Скептицизм в философии. – М.: Наука, 1990.
- Витгенштайн Л. Tractatus Logico-philosophicus. Філософські дослідження. – К.: Основи, 1995.
- Вухтерль К. Феноменологический метод // Феноменология і філософський метод. Щорічник Українського феноменологічного товариства. – К.: Тандем, 2000.
- Гегель Г.В.Ф. Лекции про истории философии. – Кн.1 – СПб.: Наука, 1993.
- Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа. – СПб., 1992.
- Гильдебранд Д. фон. Что такое философия? – СПб.: Алетейя, 1997.
- Грегориц А. Життя як виклик. Вступ до раціоналістичної філософії. – Варшава– Львів, 1996.
- Гуссерль Э. Феноменология // Логос. – М.: Логос, 1991, №1.
- Гуссерль Э. Философия как строгая наука // Философия как строгая наука. – Новочеркасск: Сагуна, 1994.
- Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.
- Декарт Р. Рассуждения о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках // Декарт Р. Соч.: В 2-х томах. – М.: Мысль, 1989. – Т.1.
- Джемс В. Прагматизм. – К.: Вид-во Україна, 1995.
- Ильенков Э. Диалектическая логика. – М.: Политиздат, 1984. – С. 164-206.
- Ингарден Р. Введение в феноменологию Эдмунда Гуссерля. – М., 1999.
- Кант И. Критика чистого разума. – М.: Мысль, 1994.
- Карнап Р. Преодоление метафизики логическим анализом языка // Аналитическая философия. Избранные тексты. – М., 1993. – С. 69-89.
- Куайн У.В.О. Натурализованная эпистемология // Куайн У.В.О. Слово и объект. – М., 2000. – С. 368-385.
- Лекторский В.С. Эпистемология классическая и неклассическая. – М., 2001.
- Лекторский В.С. Субъект, объект, познание. - М.: Наука, 1980.
- Лекторский В.А. Теория познания // Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1989.
- Локк Дж. Опыт о человеческом разумении // Локк Дж. Соч.: В 3-х т. – М.: Мысль, 1985. – Т.1.
- Маркс К. Тезисы о Фейербахе // Маркс К., Энгельс Ф. Соч., 2-е изд. – Т. 3. – С. 1-4.
- Матурана У.Р., Варела Ф.Х. Дерево познания. Биологические корни человеческого понимания. – М., 2001.
- Нарский И.С. Западно-европейская философия XIX века. – М., 1976.
- Нарский И.С. Западно-европейская философия XVII века. – М., 1974.
- Никифоров А.Л. Философия науки: история и методология. – М.: Дом интеллектуальной книги., 1998.
- Патнем Х. Чому розум не може бути натуралізований? // Після філософії: кінець чи трансформація? – К., 2000. – С. 189-213.
- Після філософії: кінець чи трансформація. К., 2000.

- Пирс Ч.С. Что такое прагматизм // Пирс Ч.С. Избранные произведения. – М., 2000. – С. 296-321.
- Поппер К. Объективное знание. Эволюционный поход. – М.: Эдиториал УРСС, 2002.
- Поппер К. Логика социальных наук // Вопросы философии. – М., 1992. - № 10. – С. 65-75.
- Рассел Б. История западной философии. – Ростов н/Д: Феникс, 1995.
- Рассел Б. Логический атомизм // Аналитическая философия: Становление и развитие (антология). – М., 1998. – С. 17-37.
- Рассел Б. Человеческое познание: его сфера и границы. – М.: Республика, 2000.
- Рокмор Т. Гегелевская циркулярная эпистемология как антифундаментализм // Историко-философский ежегодник'91. – М.: Наука, 1991.
- Рорти Р. Релятивизм: найденное и сделанное // Философский прагматизм Ричарда Рорти и российский контекст. – М., 1997.
- Соколов В.В. Средневековая философия. – М.: Высшая школа, 1979.
- Сокулер З.А. Проблема обоснования знания: гносеологические концепции Л. Витгенштейна и К. Поппера. – М., 1988.
- Теория познания: В 4-х томах / под ред В.А.Лекторского и Т.И. Ойзермана. – М., 1991.
- Хесле В. Гении философии Нового времени. – М.: Наука, 1992.
- Шелер М. Феноменология и теория познания // Шелер М. Избр. произведения. – М.: Гнозис, 1994.
- Шлик М. О фундаменте познания // Аналитическая философия. Избранные тексты. – М., 1993. – С. 33-50.
- Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей // Шелер М. Избр. произведения. – М.: Гнозис, 1994.
- Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии // Маркс К., Энгельс Ф. Соч., 2-е изд. – Т. 21. – С. 269-317.

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

Глобальні наукові революції і зміна історичних типів наукової раціональності. Місце системи філософських засад науки серед підвалин наукового пізнання. Наукові картини світу як складова підвалин наукового пізнання. Ідеали і норми наукового дослідження як складова підвалин наукового пізнання. Стиль наукового мислення як конкретно-історичний спосіб існування ідеалів і норм наукового дослідження, що відповідає науковій картині світу свого часу. Глобальні наукові революції як зміна системи засад науки. Класичний, неklasичний і постнеklasичний типи наукової раціональності.

Аналіз та оцінка розвитку філософії науки як напрямку світової філософської думки в ХХ столітті. Проблеми раціоналізму та реалізму в філософії науки наприкінці ХХ століття. Л.Лаудан про неспроможність попередніх концепцій філософії науки вирішити обидві загадки науки (і згоду, і розбіжності). Критика уявлень про ієрархічну структуру наукових

дебатів. Критика цінностей як умова збереження раціоналізму в філософії науки. (Л.Лаудан «Наука і цінності.»)

Самоспростовність попередніх методологічних концепцій (за Х.Патнемом). Критика інституціоналізованої раціональності. Необхідність перегляду розуміння наукової істини для забезпечення суміщення раціоналізму та реалізму в одній методологічній концепції. Відмінність позиції реалізму в сучасній філософії науки “від наукового реалізму” 60-х років. Х.Патнем про реалізм "з людським обличчям" і обмеженість класичного ідеалу наукової раціональності.

Теми для дискусії:

1. Чи збережеться і надалі протиставлення природничих та гуманітарних наук, чи їхній рух назустріч одне одному продовжиться?

2. Чи збережеться протиставлення у світовій філософії аналітичної філософії, що позиціонує себе як наукова, всім іншим течіям, чи інтеграційні тенденції у світовому філософському процесі набудуть подальшого розвитку?

Література:

Добронравова І.С., Сидоренко Л.І Філософія та методологія науки. Підручник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 223с.

Добронравова І.С., Білоус Т.М. Комар О.В. Новітня філософія науки. Підручник Київ: «Логос», 2009. – 243с.

Добронравова І.С., Білоус Т.М. Комар О.В. Новітня західна філософія науки. Київ: ПАРАПАН, 2008. – 215с.

Добронравова І.С. Синергетика: становление нелинейного мышления. Киев, 1990. Див. на сайті: <http://www.synergetic.org.ua>

Лаудан Л. Наука и ценности. (Главы из книги.) // Современная философия науки. М., 1994.

Ньютон - Смит В. Рациональность науки. Главы из книги. – В кн. Современная философия науки. Хрестоматия под ред Печенкина А.А. М.: «Наука», 1994. – С. 163- 197.

Лакатос И. История науки и ее рациональные реконструкции // Структура и развитие науки. М., 1978.

Патнем Х. Введение к книге "Реализм и разум" // Современная философия науки. М., 1994.

Патнем Х. Реализм с человеческим лицом. – В кн. Аналитическая философия: становление и развитие. Антология. М.: «Прогресс – Традиция», 1998. – С. 466-494.

Патнем Х. Философы и человеческое понимание. (Глава из книги "Реализм и разум") // Современная философия науки. М., 1995.

Стёпин В.С. Наука и ценности техногенной цивилизации. // Вопросы философии, №10, 1989.

Мамардашвили М. Классический и неклассический идеалы рациональности. М., 1994 (Второе, исправленное издание. Первое - 1984, Тбилиси).

Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Законы эволюции и саморганизации сложных систем. М., 1994.

Добронравова І.С. Наукове бачення місця людини в світі //Філософія. Курс лекцій. Лекція 14. - К., 1993.

Вайнберг С. Первые три минуты. - М., 1981.

Пайтаген Х.-О., Рихтер П.Х. [Красота фракталов.](#) - М., 1993.

Климонотович Н.Ю. Без формул о синергетике. - Минск:Вышайша школа, 1986.

Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика как новое мировидение//Вопр. философии, 1992.- №12.

Князева О.Н. Пробуждающее образование. – В кн. Синергетическая парадигма. Синергетика образования. М., 2007. – С. 369-387.

Крымский С.Б., Кузнецов В.И. [Мировоззренческие категории в современном естествознании.](#) – К., 1983. – Гл.2.

Линде А.Д. Раздувающаяся Вселенная. – УФН, т.144, вып.2. окт.1994.

Пригожин И., Николис Г. Познание сложного. – М., 1992.

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

Специфікація людського в контексті порівняльної біології (анатомічно-морфологічні особливості, онтогенетична виключність, особливості структури поведінки). Поведінка та інстинкти. Про демаркацію інстинктів та розуму.

Інтерес як конститuent життєдіяльності істоти розумної. Онтологічна регіональність типів інтересів. Людина як суб'єкт діяльності та інтересів. Особливості прояву емансипативного інтересу. Специфіка інструментальної діяльності. Суб'єкт-об'єктна парадигма інструментальної діяльності в науці, технології, управлінні. Установка на оволодіння дійсністю. Цілерациональність та роль зняряддєвості. Предметність та загальнозначимість. Пов'язаність емансипативного інтересу з інструментальним. Особливості комунікативної діяльності та її розмежування з інструментальною, статус учасників комунікативної діяльності. Спонтанний характер комунікативних порядків. Специфіка посередників в комунікації. Комунікативний інтерес та розуміння. Відкритість комунікації. Комунікація та громадський стан сучасного суспільства. Людина як “людина світу”.

Горизонт в сприйнятті та переживанні реалій життєвого процесу. Горизонти та світ. “Топологічність” життєсвіту. Світ як “світ в цілому”. Світ як царина змоги. Розуміння життєсвіту та свідомість змоги, буття-можливості. Феномени “розуміння” (Verstehen), налаштованості (Befindlichkeit), “витлумачення” (Auslegung) та артикуляції (мовлення). Емоції та “почуття”.

Життєвий світ повсякденності, його смисловий потенціал в долі легітимних порядків окремих суспільств та спільнот. Ідеологія як спосіб квазі-легітимації. Соціальні інститути як антропологічний феномен. Роль

інститутів в стабілізації соціальних взаємин та їх раціоналізації. Інтерекзистенціальний (інтерперсональний) вимір людського існування.

Людина як суб'єкт інституціоналізованих стосунків і як персону в співіснуванні з іншими. “ Я” образ та образ іншого. Інший як авторитет. Інший як свій і як чужий. Самостосунок та самосвідомість. Ставлення до себе, опосередковане стосунком іншого. Погляд іншого. “Війна за визнання”. Інтерсуб'єктивний та інтерперсональний виміри визнання. Самосвідомість як феномен “між”.

Тіло в смисловому полі життєвого світу (Мерло-Понті). Сприймаюче тіло та ситуація. Тіло як для себе-буття. Тіло як буттєвий медіум.

Значення та переживання часових модальностей для само-здійснення персони. Темпоральність як один із суттєвих вимірів інтенціональності свідомості. Індивідуалізація досвіду в контексті історичності. Фактичність та проєктивність в переживанні історичності. Доля як феномен історичності. Символ та історична зв'язаність свідомості. Символ та міф в контексті історичності людського існування.

Література:

1. Арендт А. Становище людини. - Львів: Центр гум. досл., 1999
2. Бахтин М.М. Архитектоника поступка // Социол.исследования, 1986. - № 2.
3. Богачов А. Досвід і сенс. – К.: Дух і літера, 2011.
4. Бубер М. Я и Ты // Квинтэсенция: Философский альманах. - М.: Политиздат, 1992.
5. Бубер М. Проблема человека // Филос.науки, 1992. - № 3.
6. Буркхардт Г. Непонятная чувственность // Это человек. Антология. - М.: Высшая школа, 1995.
7. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології. – К.: «Альтерпрес», 2002.
8. Вальденфельс Б. Топографія чужого. Студії до феноменології чужого. – К., 2004.
9. Гелен А. О систематике антропологии // Проблема человека в западной философии. - М.: Прогресс, 1988.
10. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философия. Философия как строгая наука. – Мн., М., 2000.
11. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения. – М.: Мысль, 1966- Соч. в 6-и томах, т.6.
12. Кассирер Э. Опыт о человеке. Введение в философию человеческой культуры. // Избранное. Опыт о человеке. – М.: Гардарики, 1998.
13. Кебуладзе В. Феноменология досвіду. – К.: Дух і літера, 2011.
14. Леви-Строс К. Структурная антропология. - М.: Прогресс, 1985.

15. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 // К.Маркс і Ф.Енгельс. Твори. - Т.42.
16. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. - М.: Гос.библ.Украины, 1995.
17. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия. – СПб.: Ювента, Наука, 1999.
18. Плеснер Х. Ступени органического и человек: Введение в философскую антропологию. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2004.
19. Ренч Т. Конституція моральності. – К.: Дух і літера, 2010.
20. Рикер П. Сам як інший. -К.: Дух і літера, 2000.
21. Рикер П. Конфликт интерпретаций: очерки о герменевтике. - М.: Медиум, 1995.
22. Сартр Ж.П. Бытие и ничто: опыт феноменологической онтологии. – М.: Республика, 2000.
23. Финк Э. Основные феномены человеческого бытия // Проблема человека в западной философии. - М.: Прогресс, 1988.
24. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблема человека в западной философии. - М.: Прогресс, 1988.
25. Фромм Э. Из плена иллюзий. Как я столкнулся с Марксом и Фрейдом // Фромм Э. Душа человека. - М.: Республика, 1992.
26. Фуко М. Слова и вещи. - М.: Прогресс, 1980.
27. Хабермас Ю. Познание и интерес // Техника и наука как «идеология». – М.: Праксис, 2007.
28. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Время и бытие. – М.: Республика, 1993.
29. Шелер М. Положение человека в космосе // Проблема человека в западной философии. - М.: Прогресс, 1988.
30. Шюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004.

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

Стосунок між природою і культурою в контексті онтологічних взаємин між буттям і сущім. Існування між повторенням і новизною. Становлення як повторення неповторного. Фундаментальна подвоєність існування. Сталість та мінливість у розвитку культури. Традиція як особлива реальність культури.

Подвоєність культурного існування: між «традицією» і «розривом». Континуальність і дискретність. Необхідність і випадок. Культура і буття-у-світі. Тіло як умова культурного існування. Культура як порядок. Тілесний досвід як джерело культурних порядків. Поняття "дикої плоті" і "хіазми" (М.Мерло-Понті).

Доторк: захопленість і захоплення (складка). Зір: бачення і побачене (нарцисизм образу). "Дзеркальна стадія" розвитку особистості (Ж.Лакан). Художній досвід (М.Мерло-Понті). Слух: голос і мовчання. Голос і

"символічне". Інтерсуб'єктивність культурного існування. Інший як батько (чи бог). "Едипів комплекс". Ієрархія цінностей. Інший як чужий. Комунікація. Смысловий горизонт.

Культура і міф. Наративна природа міфу. Наратив як сюжетне схоплення багатоманітності і спосіб трансформації часу космічного в антропологічний (П.Рікер). Структура і логіка міфу. Сутність структурного методу в дослідженні міфу. К.Леві-Строс про міф як логічний інструмент для подолання протиріч. Р.Жирар про міф як символічне витіснення насилля. Міф як комунікативна система (Р.Барт).

Проблема культури як діалогу культур. Діалог – корінь і основа всіх інших визначень людського буття в концепції М.Бахтіна. Традиція як діалог культур (Гадамер).

Культура і техніка. Витіснення тілесного як культурний процес. Культура як сукупність практик контролю над тілесно-емоційною сферою. Розходження техніки і мистецтва. "Тиша", немовність, техніки. Техніка як "німий цензор" цивілізації. Втрата реальності і симуляція. Симулякр. Мистецькі проби повернення до реальності.

Література:

1. Анкерсмит Ф.Р. История и тропология: взлет и падение метафоры./ Пер. с англ. – М.: Прогресс-Традиция, 2003.
2. Барт Р. Мифологии. - М, 1996.
3. Вальденфельс Б. Топографія чужого: Студії до феноменології Чужого./ Пер. з нім. – К.: ППС – 2002, 2004.
4. Вирильо П. Машина зрєня. – СПб.: Наука, 2004.
5. Вульф К. Антропология: История, культура, философия./ Пер. с нем. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008.
6. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. -М,1987.
7. Гадамер Г.-Г. Миф и разум// Актуальность прекрасного. – М.,1991.
8. Гумбрехт Х.У. Производство присутствия: Чего не может передать значение./ Пер. с англ. – М.: Новое литературное обозрение, 2006.
9. Диди-Юберман Ж. То, что мы видим, то, что смотрит на нас. – СПб.: Наука, 2001.
10. Жирар Р. Насилие и священное. – М.: Новое литературное обозрение, 2000.
11. История тела: В 3-х т. – М.: Новое литературное обозрение, 2012. – Т.1: От Ренессанса до эпохи Просвещения.
12. Кампер Д. Тело. Насилие. Боль. – СПб.: Изд-во Русской христианской гуманитарной академии, 2010.
13. Кассирер Э. Опыт о человеке: введение в философию человеческой культуры//Проблемы человека в западной философии - М, 1986.

14. Кассирер Э. Философия символических форм: введение и постановка проблемы//Культурология. XX век. Антология. - М, 1995.
15. Козеллек Р. Про антропологію історичного досвіду часу // Часові пласти. – Київ: Дух і літера, 2006.
16. Леви-Строс К. Структурная антропология. - М, 1983.
17. Левінас Е. Між нами. Дослідження думки про іншого. -К, «Дух і Літера»,1999.
18. Мерло-Понти М. Видимое и невидимое./ Пер.с фр. – Мн.: Логвинов, 2006.
19. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия./ Пер. с фр. – СПб.: Ювента, Наука, 1999.
20. Рикер П. Время и рассказ. Т.1. Интрига и исторический рассказ. – М.;СПб.: Университетская книга, 1998.
21. Хайдеггер М. Бытие и время. – Харьков: «Фолио», 2003.
22. Элиаде М. Аспекты мифа. -М, 1995.
23. Blumenberg H. Wirklichkeiten in denen wir leben. Aufsätze und eine Rede. – Stuttgart: Philipp Reclam, 1999.

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ В СИСТЕМІ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Історія філософії як спосіб існування філософського знання та тип філософської рефлексії. Розвиток історії філософії. Проблема визначення предмету і методу в історії філософії. Місце історії філософії в системі філософських дисциплін. Проблема єдності історико-філософського процесу: сучасні підходи інтерпретації.

Феномен «місінтерпретації» в історико-філософських дослідженнях. Історія філософії як «структура, якої немає». Класичні і сучасні місінтерпретації як фактор розвитку і детермінанта історико-філософського знання. Проблема критерію адекватності інтерпретації в історії філософії. «Свідома місінтерпретація» як постмодерна модель взаємодії з історико-філософським текстом.

Література:

- Асмус В.Ф. Историко-философские этюды. – М.: Мысль, 1984.
- Виндельбанд В. История философии. – К.: “Ника-Центр”, 1997. – С.11-27.
- Гегель Г.В.Ф. Лекции по истории философии. – СПб.: Наука, 2001. – Кн.1. – С.69-158.
- Горский В.С. Историко-философское истолкование текста. – К.: Наукова думка, 1981.
- Карцев И. Жиль Делез. Введение в постмодернизм. – М.: «Огни ТД», 2005. – С.11-36.
- Кессиди Ф.Х. От мифа к логосу. – СПб.: Алетейя, 2003.

- Койре А. О влиянии философских концепций на развитие научных теорий // Очерки истории философии. – М.: Прогресс, 1985. – С.12-26.
- Ойзерман Т.И. Философия как история философии. – СПб.: Алетейя, – С.41-82.
- Прокопов Д.Є. Историко-філософський текст і проблема “прагнення більшого” // Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. – К.: ВД “КМ Академія”, 2004. – Т.25. – С.8-14.
- Прокопов Д.Є. Проблеми легітимації історико-філософського дискурсу. Історія філософії в інтерпретації Н.Мальбранша // Sententiae. – 2004. – №1(10). – С.96-105.
- Философия и история философии. Актуальные проблемы. – М.: Канон+, 2004.
- Шинкарук В.І. Предмет та завдання історії філософії як науки. – К.: Наукова думка, 1957.
- Ярошевец В.І. Методологічна рефлексія історико-філософського процесу // Наукові записки КНУТШ. Філософський факультет. – К., 2004. – Т.12. – С.206-214.
- Ярошевец В.І., Бичко І.В. Історія, філософія, історія філософії // Філософська думка. – 2003. – №2. – С.14-35.
- Ясперс К. Всемирная история философии. Введение. – СПб.: Наука, 2000. – С.59-98.
- Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, 1994. – С.131-133, 319-375, 384-392, 413-424.
- Блум Х. Страх влияния. Карта перечитывания. – Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 1998. – С.132-223.
- Деррида Ж. Позиції. – К.: Дух і літера, 1994. – С.9-56.
- Деррида Ж. Эссе об имени. – М.: Алетейя, 1998.
- Деррида Ж. О почтовой открытке. От Сократа до Фрейда и не только. – Минск: Современный литератор, 1999.
- Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – СПб.: Алетейя, 1998.
- Женетт Ж. Фигуры. – М.: Изд-во имени Сабашниковых, 1998. – Т.1. – С.143-150, 189-204.
- Ильин И. Постструктурализм, деконструктивизм, постмодернизм. – М.: Интрада, 1996.
- Кампаньон А. Демон теории. – М.: Изд-во им. Сабашниковых, 2001.
- Карсавин Л.П. Глубины сатанинские (Офиты и Василиды) // Гностики или О лжеименном знании. – К.: Уцимм-Пресс, 1997. – С.230-253.
- Мерло-Понти М. В защиту философии. – М.: Изд-во гуманитарной литературы, 1996. – С.48-65, 84-99, 182-189.
- Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике. – М.: Медиум, 1995.
- Рорти Р. Случайность, ирония, солидарность. – М.: РФО, 1996. – С. 22-71.
- Рорти Р. Философия и зеркало природы. – Новосибирск: Изд-во НУ, 1997.

Тодоров Ц. Теории символа. – М.: ДИК, 1999.

Эко У. Отсутствующая структура. – СПб: Петрополис, 1998. – С. 48-77. 259-385.

Ямпольский М. Демон и лабиринт. – М.: Новое литературное обозрение, 1996. – С.82-116.

ФЕНОМЕНОЛОГИЯ

Внутрішня тенденція трансцендентальної феноменології перетворенні з філософії свідомості на філософію досвіду. Феноменологія як трансцендентальний емпіризм, що є антиметафізичним проектом, який поєднує певні елементи новоєвропейського емпіризму й класичного трансценденталізму, долаючи вади й обмеженості цих філософських доктрин. Іntenційність, темпоральність, інтeрcуб'єктивність і тілесність як умови можливості досвіду взагалі; допредикативний рівень досвіду, пасивна синтеза та мова як конститутивний елемент досвіду.

Література:

1. Гільдебранд Д. Що таке філософія? / Гільдебранд Дитер ; [пер. з англ. Ю. Підлісного]. – Львів : Колесо, 2008. – 244 с. – (Антологія персоналістичної думки).

2. Гусерль Е. Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки / Гусерль Едмунд ; [ред. і вид. Людвіг Ландгребе ; пер. з нім. і післямова Вахтанга Кебуладзе]. – К. : ППС-2002, 2009. – 356 с. – (ZETEUIY).

3. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Кн. I. Общее введение в чистую феноменологию / Гуссерль Эдмунд ; [пер. с нем. А. В. Михайлова]. – М. : Дом интеллектуал. книги, 1999. – 336 с.

4. Гуссерль Э. Картезианские размышления / Гуссерль Эдмунд ; [пер. с нем. Д. В. Скляднева]. – СПб. : Наука : Ювента, 1998. – 320 с. – (Слово о сущем).

5. Гуссерль Э. Логические исследования. Т. I : Прологомены к чистой логике / Эдмунд Гуссерль ; [сост., подготовка текста и прим. О. А. Сердюкова] // Философия как строгая наука. – Новочеркасск : Сагуна, 1994. – С. 175–353.

6. Гуссерль Э. Логические исследования. Т. II : Исследования по феноменологии и теории познания / Эдмунд Гуссерль ; [пер. с нем. В. И. Молчанова] // Собрание сочинений. Т. III (1). – М. : Дом интеллектуал. книги, 2001. – 476 с.

7. Гуссерль Э. Феноменология внутреннего сознания времени / Эдмунд Гуссерль ; [пер. с нем. В. И. Молчанова] // Собрание сочинений. – М. : Гнозис, 1994. – Т. 1. – 192 с.

8. Гуссерль Э. Философия как строгая наука / Эдмунд Гуссерль ; [сост., подготовка текста и прим. О. А. Сердюкова] // Философия как строгая наука. – Новочеркасск : Сагуна, 1994. – С. 129–174.

9. Гуссерль Е. Формальна і трансцендентальна логіка. Досвід критики логічного розуму / Едмунд Гуссерль // Читанка з історії філософії : у 6 кн. Кн. 6 : Зарубіжна філософія ХХ століття. – К. : Довіра, 1993. – С. 48–82.
10. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду. – К.: «Дух і Літера», 2011. – 280 с.
11. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття / Мерло-Понті Моріс ; [пер. з франц. Оксани Йосипенко, Сергія Йосипенка]. – К. : Укр. центр духов. культури, 2001. – 552 с.
12. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології / Сартр Жан-Поль ; [пер. з франц. Віталія Ляха, Петра Таращука]. – К. : Основи, 2001. – 854 с.
13. Хайдеггер М. Бытие и время / Хайдеггер Мартин ; [пер. с нем. В. В. Бибихина]. – М. : AD MARGINEM, 1997. – 452 с.
14. Gurwitsch A. On the Intentionality of Consciousness / Aron Gurwitsch // Philosophical Essays in Memory of Edmund Husserl ; [ed. by Marvin Farber]. – Cambridge (Massachusetts), 1940. – P. 65–83.
15. Heidegger M. Das europäische Nihilismus / Martin Heidegger // Nietzsche ; 2 Bd. / Heidegger M. – Frankfurt am Main : Vittorio Klostermann, 1997. – S. 31–256.
16. Heidegger M. Sein und Zeit / Heidegger Martin. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1967. – 437 S.
17. Husserl E. Analyse zur passiven Synthesis. Aus Vorlesungs- und Forschungsmanuskripten 1918–1926 / Husserl Edmund ; [neu herausgegeben von Margot Fleischer]. – Den Haag : Martinus Nijhoff Publishers, 1966. – XXIV, 531 S. – (Husserliana, Bd. XI).
18. Husserl E. Erste Philosophie (1923/1924). Erster Teil : Kritische Ideengeschichte / Husserl Edmund ; [herausgegeben von Rudolf Boehm]. – Den Haag : Martinus Nijhoff Publishers, 1956. – 199 S. – (Husserliana, Bd VII).
19. Кебуладзе В. Transformation des Intentionalitätsbegriffs in der Phänomenologie und ihre Relevanz für die Sozialwissenschaft / Vakhtang Kebuladze // Phenomenology 2005 ; (vol. 4) Selected Essays from Northern Europe. Part 1. – Zeta Books, 2007. – S. 399–424.
20. Schmitz H. Subjektivität. Beiträge zur Phänomenologie und Logik / Hermann Schmitz. – Bohn : Bouvier Verlag Herbert Grundmann, 1968. – XI, 171 S.
21. Spiegelberg H. The Phenomenological Movement. A Historical Introduction / Herbert Spiegelberg. – The Hague : Martinus Nijhoff, 1982. – XLVIII, 768 S. – (Phaenomenologica, 5/6).
22. Waldenfels B. Das leibliche Selbst. Vorlesungen zur Phänomenologie des Leibes / Waldenfels Bernhard. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2000. – 418 S.

ФІЛОСОФСЬКА ГЕРМЕНЕВТИКА

Походження герменевтики, історичні трансформації спеціальної герменевтики, виникнення ідеї універсальної герменевтики. Значення

гуманістичної традиції для гуманітарних наук і герменевтики. Поняття освіти, здорового глузду, здатності судження і смаку (за Г.-Г. Гадамером). Герменевтика і практичне знання.

Проблема багатозначності тексту в античній риторичі, біблійній екзегетиці, філологічній герменевтиці.

Проект універсальної герменевтики Ф. Шляєрмахера. Погляди Шляєрмахера на значення нерозуміння для герменевтики як методу тлумачення.

Завдання герменевтики за В. Дильтаєм. Розуміння В. Дильтаєм стосунку гуманітарних і природничих наук. Поняття досвіду і «виразу життя» за В. Дильтаєм. Апорії герменевтичної теорії В. Дильтая. Критика теоретичної позиції В. Дильтая з боку Г.-Г. Гадамера. **“Герменевтика фактичності” М. Гайдеггера** і проблема трансценденталізму.

Гадамерова критика поняття естетичної свідомості. Застосування (аплікація) як суттєвий момент досвіду мистецтва. Істина буття в мистецтві. Поняття гри і уяви в контексті онтології мистецького твору.

Поняття дійово-історичної свідомості (за Г.-Г. Гадамером). Ідея партиципації – належності інтерпретатора до предмета інтерпретації. Принципова історичність досвіду. Стосунок істини і традиції (за Г.-Г. Гадамером).

Герменевтичне коло як структура розуміння. Поняття антиципації сенсу, упередження (передсуд). Розуміння понять комунікації і традиції у світлі дискусії критиків ідеології з Г.-Г. Гадамером про упередження (передсуди). Герменевтичне коло і проблема граничного обґрунтування.

Гадамеровий проект онтології мови. Істина буття як істина мови. Г.-Г. Гадамер про спекулятивну структуру мови. Злиття горизонтів як переклад. Неможливість відокремлення мислення від мовлення.

Література:

1. Блюменберг Г. Антропологічний підхід до сучасного значення риторики // Після філософії: кінець чи трансформація? – К., 2000.
2. Богачов А.Л. Досвід і сенс. – К., 2012.
3. Богачов А.Л. Філософська герменевтика: Навчальний посібник. – К., 2006.
4. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. – У 2-х т. – К., 2000.
5. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика. – К., 2001.
6. Гадамер Г.-Г. Вірші і розмови. Есе. – Львів, 2002.
7. Гадамер Г.-Г. Герменевтика та історизм // Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Герменевтика II. – Т. 2. – К., 2000.
8. Гадамер Г.-Г. Істина в гуманітарних науках // Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Герменевтика II. – Т. 2. – К., 2000.
9. Гадамер Г.-Г. Класична і філософська герменевтика // Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Герменевтика II. – Т. 2. – К., 2000.
10. Гадамер Г.-Г. Між феноменологією та діалектикою // Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Герменевтика II. – Т. 2. – К., 2000.
11. Гадамер Г.-Г. Про істинність слова // Г.-Г. Гадамер. Герменевтика і

поетика. – К., 2001.

12. Гадамер Г.-Г. Проблема історії в новітній німецькій філософії // Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Герменевтика II. – Т. 2. – К., 2000. – С. 33

13. Гадамер Г.-Г. Читання і перекладання // Г.-Г. Гадамер. Герменевтика і поетика. – К., 2001.

14. Гадамер Х.-Г. Философские основания XX века // Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.

15. Дэвидсон Д. Что означает метафора // Теория метафоры. – М., 1990.

16. Колінгвуд Р.Дж. Ідея історії. – К., 1996.

17. Коллінгвуд Р. Дж. Принципы искусства. – М., 1999.

18. Хайдеггер М. Бытие и время. – М., 1997.

19. Хайдеггер М. Прологомены к истории понятия времени. – Томск, 1998.

20. Хайдеггер М. Европейский нигилизм // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993.

21. Шпет Г., Хайдеггер М. История как проблема логики... (Вильгельм Дильтей. Два текста о...). – М., 1995.

СТРУКТУРАЛІЗМ ТА ПОСТСТРУКТУРАЛІЗМ

Структуралізм як комплекс наукових і філософських ідей різних галузей пізнання (лінгвістики, мистецтвознавства, етнології, психології, соціології, історії науки та ін.) Ідейні попередники структуралізму. Концептуальні паралелі структуралізму і касиреровського відгалуження неокантіанства, гусерлевської феноменології, психоаналізу, логічного позитивізму. Визнання системності культури і структурності мови – основна характеристика структуралізму. Настанова на пошук інваріантних цілісностей і закономірностей розвитку культури. Критика ілюзій суб'єктивізму, антропоцентризму, психологізму. Орієнтація на методи структурної лінгвістики та семіотики. Несвідомий характер структури; її первинність стосовно суб'єкта і рефлексивних форм його свідомості. Примат структури над подією, синхронії і ахронії над діахронією, цільової причини над генезою, відношень над елементами, мови над мовленням, інваріанта над варіантами. Логіка перетворення концепції: формалізм – структуралізм – постструктуралізм.

Мова як інституція. Сосюріанство як великий проект XX ст. Розрізнення *langue*, *langage*, *parole*, *discours*. Женевська лінгвістична школа. Вчення про мову Ф. де Сосюра, його новизна і пояснювальна сила. Основні ідеї “Курсу загальної лінгвістики” і його філософське значення. Термінологія Ф.де Сосюра і проблема її інтерпретації. Дихотомуюча методологія Сосюра. Основні дихотомії, їх сучасна інтерпретація. Протиставлення мови /системи/ і мовлення /тексту./ Вимога розмежування синхронії та діахронії. Значення і значимість (*valeur*). Парадигматика і синтагматика. Погляди Сосюра на природу означення і його концепція знаку. Знак як єдність означуваного і означника. Поняття структури і системи мови.

Самокритика “класичного структуралізму” і виникнення постструктуралізму як певного комплексу ідей і уявлень світоглядного порядку. Часовий аспект формування постструктуралістської доктрини та її критико-теоретичний аспект (Ж.Деріда, Ж.Дельоз, Ф.Гваттарі, М.Фуко, Ж.Лакан, Р.Барт). Загальнокультурні засновки зміни категоріального апарату структуралізму в постструктуралізмі і постмодернізмі.

Чотири напрямки критики структуралізму: проблема структурності, знаковості, комунікативності та цілісності суб'єкта.

Руйнування традиції структурного знання. Осмислення “неструктурного” в структурі. Побудова нових практик читання. Панмовна й пантекстуальна позиція постструктуралізму. Філософська трактовка постструктуралістської ситуації співвідношення знаку, значення, тексту, контексту і процесу позначення.

Література:

1. Автономова Н.С. Философские проблемы структурного анализа в гуманитарных науках. М., 1977.
2. Барт Р. Основы семиологии // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму. - М., 2000.
3. Барт Р. От произведения к тексту.// Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. –М: Издательская группа “Прогресс”, “Универс”.-С.413-421.
4. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. М., 2000.
5. Греймас А.Ж. Структурная семантика. Поиск метода. – М., "Академический проект", 2004.
6. Делез Ж. Логика смысла. М., 1995.
7. Делез Ж. Различие и повторение. СПб., 1998.
8. Деррида Ж. О грамматиологии. –М.: "Ad Marginem", 1999.
9. Деррида Ж. Письмо и различие. М., 2000.
10. Ильин И.П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм. М., 1996.
11. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М., 2000.
12. Лакан Ж. Функция и поле речи и языка в психоанализе. М., 1995.
13. Леви-Строс К. Структурная антропология. - М, 1983.
14. Рикер П. Герменевтика и структурализм // Рикер П. Конфликт и интерпретация. М., 1995; стр. 37 - 94.
15. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. -К.:Основи, 1998. –324 с.
16. Фуко М. Археология знания. -Киев, 1996.
17. Фуко М. Порядок дискурса. Инаугурационная лекция в колледж де Франс/ Воля к истине. По ту сторону знания, власти и сексуальности. Пер. с фр. С. Табачковой. М.: Магистериум. Касталь, 1996. С.49-96.
18. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарних наук. – М., Прогресс, 1977.

19. Холенштайн Э. Якобсон и Гуссерль: к вопросу о генезисе структурализма // ЛОГОС: Философско-лит. журн. - 1996. №7. - С. 7-37.
20. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию . – СПб, 1998.

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

Соціальна філософія серед інших філософських дисциплін. Соціальна філософія як методологія соціальних наук. Соціальна теорія в структурі соціального знання. Соціальні інститути і соціальне знання. К.Маркс: теорія історичного матеріалізму. Примат матеріального виробництва у суспільному житті. Теорія соціальних революцій. Реалізація людської сутності через подолання відчуження. Е.Дюркгайм: теорія соціального реалізму. Вимога пояснення соціального соціальним. Колективна свідомість. Соціальна солідарність, її різновиди. Г.Зіммель: теорія соціальних форм. Чисті форми соціації. Філософія грошей. Критика субстанціалістського розуміння суспільства та культури. М.Вебер: теорія соціальної раціональності. Проблема розуміння і категорія соціальної дії. Поняття визнання. Поняття формальної раціональності. Раціоналізація як процес становлення сучасного західного суспільства. Дж.Г.Мід: теорія символічного інтеракціонізму. Внутрішній діалог “I” і “me” як двох підсистем соціального Я. Складові соціального акту: імпульс, перцепція, маніпуляція і консумація. Поняття перспективи. Т.Парсонс: перехід від теорії соціальної дії до теорії соціальних систем. Системи дії. Функціоналістська концепція соціальної дії. Збереження зразка, інтеграція, досягнення мети і адаптації - функціональні вимоги до будь-якої системи дії. Система та середовище. Соціальний інститут і проблема інтеграції суспільства. Системні і соціальні інтеграції суспільства (Д.Локвуд, Ю.Хабермас). Інституційна свідомість. Інституційна діяльність. Інституційні та інституційні відносини. Інституційні та позаінституційні норми. Інституційні організації. Суспільна природа свідомості. Поліструктурність суспільної свідомості. Суб’єкт соціальної дії. Стратегічна і комунікативна поведінка (Ю.Хабермас). Поняття комунікації (К.Ясперс, Н.Луман). Соціальні групи як суб’єкти соціальної дії. Проблема колективної ідентифікації. Суспільні відносини і поняття соціального простору (П.Сорокін, П.Бурд’є). Вертикальна і горизонтальна стратифікація. Соціальна мобільність. Поняття соціальної рівності і соціальної нерівності (стоїки, Т.Гоббс, М.Бердяєв). Поняття соціальної справедливості і соціальної несправедливості (Дж.Ролз, О.Гьйоффе). Поняття соціального конфлікту: діалектична (К.Маркс, Р.Дарендорф) та функціоналістська (Г.Зіммель, Л.Козер) теорії соціальних конфліктів. Суспільні норми, вартості і поняття етосу (баденська школа неокантіанства, М.Вебер, Ю.Хабермас). Держава і громадянське суспільство. Інститут сім’ї. Соціальні інститути та соціальні організації. Суспільство як соціальна система (Т.Парсонс, Н.Луман).

Література:

1. Андрущенко В.П. Історія соціальної філософії. – К.: Тандем, 2000.
2. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. – М.: Прогресс – Юниверс, 1993.
3. Бакунин М.А. Федерализм, социализм и антитеологизм // Бакунин М.А. Философия. Социология. Политика. – М.: Правда, 1989.
4. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – М.: Медиум, 1995.
5. Бендикс Р. Образ общества у Макса Вебера // Вебер М. Избранное. Образ общества. – М.: Юрист, 1994. – С.567 – 586.
6. Бердяев Н.А. Философия неравенства // Русское зарубежье. – Л.: Лениздат, 1991. – С.7 – 242.
7. Бурдьё П. Социология политики. – М.: Socio-Logos, 1993. – С.35 – 97.
8. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Вебер М. Избр. произведения. -М.: Прогресс, 1990. – С.707 – 735.
9. Вебер М. “Объективность” социально-научного и социально-политического познания // Вебер М. Избр. произведения. -М.: Прогресс, 1990. – С.345 – 414.
10. Вебер М. О некоторых категориях понимающей социологии // Вебер М. Избр. произведения. -М.: Прогресс, 1990. – С.495 -546.
11. Виндельбанд В. Нормы и законы природы // Виндельбанд В. Избранное. Дух и история. – М.: Юрист, 1995. – С.184 – 208.
12. Габермас Ю. Структурні зміни сфери відкритості. – Львів, 2000.
13. Габермас Ю. Філософський дискурс модерну. – К., 2001.
14. Дюркгейм Э. Метод социологии // Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М.:Наука, 1991. – С.411 -527.
15. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда // Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М.:Наука, 1991. – С. 5 – 129, 307 -380.
16. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд. – М.: Мысль, 1994. – С.9 – 20, 284 – 387.
17. Зиммель Г. Как возможно общество? // Зиммель Г. Избр.: В 2-х т.т. – М.: Юрист, 1996. – Т.2. – С.509 – 528.
18. Зиммель Г. Общение. Пример чистой, или формальной социологии // Зиммель Г. Избр.: В 2-х т.т. – М.: Юрист, 1996. – Т.2. – С.486 – 500.
19. Зиммель Г. Человек как враг // Зиммель Г. Избр.: В 2-х т.т. – М.: Юрист, 1996. – Т.2. – С.501 – 508.
20. Ильин И.А. Путь духовного обновления // Ильин И.А. Путь к очевидности. – М.: Республика, 1993. – С.165 – 178, 199 – 288.
21. Манхейм К. Идеология и утопия. – М.: Юрист, 1994. – С.7 – 94, 164 – 219.
22. Мид Дж.Г. Интернализированные другие и самость // Американская социологическая мысль: Тексты. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С.224 – 227.

23. Мид Дж.Г. От жеста к символу // Американская социологическая мысль: Тексты. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С.215 – 224.
24. Маркузе Г. Одномерный человек. – М.: REFL-book, 1994.
25. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. – К.: ИСА, 1995.
26. Мор Т. Утопія. Кампанелла Т. Місто Сонця. – К.: Дніпро, 1988.
27. Ницше Ф. Так говорил Заратустра // Ницше Ф. Соч.: В 2-х т.т. – М.: Мысль, 1990. – С.5 – 237.
28. Новгородцев П.И. Об общественном идеале. – М.: Пресса, 1991. – С.20 – 203.
29. Оруэлл Дж. 1984 // Оруэлл Дж. “1984” и эссе разных лет. – М.: Прогресс, 1989.
30. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // Ортега-и-Гассет Дегуманизация искусства. – М.: Радуга, 1991. – С.40 – 228.
31. Парсонс Т. К теории социального действия. – М.: , 2000.
32. Парсонс Т. Система современных обществ. – М.: Аспект-пресс, 1998.
33. Парсонс Т. Функциональная теория изменения // Американская социологическая мысль: Тексты. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С.464 – 480.
34. Поппер К. Открытое общество и его враги. – В 2-х т.т. – М.: Феникс, 1992. (гл.1 – 3), (гл.9).
35. Ролз Дж. Теория справедливости. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. – С.19 -60.
36. Сорокин П. Социальная и культурная мобильность // Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – С.297 – 424.
37. Франк С.Л. Духовные основы общества. Введение в социальную философию // Франк С.Л. Духовные основы общества. – М.: Республика, 1992. – С.13 -146.
38. Фромм Э. Бегство от свободы. – М.: Прогресс, 1990.
39. Хабермас Ю. Демократия. Разум.Нравственность. Московские лекции и интервью. – М.: КАМІ,1995.
40. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. – М., 1999.
41. Хоркхаймер М., Адорно Т. Диалектика просвещения. Философские фрагменты. – Москва – Санкт-Петербург: Медиум, Ювента, 1997.
42. Ясперс К. Духовная ситуация времени // Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М.: Политиздат, 1991. – С.288 – 418.

СУЧАСНИЙ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

Проблема нового теоретичного синтезу в соціальній теорії. Три проекти соціальної теорії: Г.В.Ф.Гегель, О.Конт, К.Маркс. Конвергенція соціології та соціальної філософії. Суспільні проблеми та їх концептуалізація в повоєнній Європі. Е.Гіденс: Соціологія як саморефлексія суспільства. Н.Луман: Самоопис і самовідтворення сучасного суспільства.

Об'єктивна (нормативна) парадигма парадигма в соціальній епістемології. Природа сучасних інституцій. Проблема самоідентичності. Концепція радикалізації та універсалізації модерну Е.Гіденса. “Деконтинуївська” інтерпретація сучасного соціального розвитку. Основні джерела динамізму модерну.

Суб'єктивна (інтерпретативна) парадигма в соціальній епістемології. Поняття “життєсвіту” та його роль у конституюванні інтерсуб'єктивної соціальної реальності. Новий предмет соціології знання: повсякденне знання та його інституціоналізація. Повсякденне знання та його статуси в суспільстві. Драматургічна перспектива І.Гофмана. Моделі самопрезентації. Комунікативна парадигма в соціальних дослідженнях. Нова парадигма в системному аналізі суспільства. Самоопис суспільства як проблема можливості та легітимації соціального знання. Поняття системи і довкілля. Самореферентні і самоописувальні соціальні системи. Тавтологічний та парадоксальний самоописи суспільства. Типологія суспільств за Н.Луманом і проблема самоопису.

Методологічний індивідуалізм і субстанціалізм у розумінні суспільства. Проблема об'єктивації соціального знання. Антиномія «індивідуалізм-колективізм» в соціальних дослідженнях (Н.Еліас). Соціальне конструювання суб'єкта. До проблеми постання сучасної людини. Індивід і суспільство: постмодерністська інтерпретація.

Переосмислення співвідношення теоретичного і практичного в соціальній філософії. “Логіка теорії” і “логіка практики». Колективні поля соціальної конкуренції. Відтворення класового суспільства. Поняття “символічного насильства”. Смак і життєвий стиль. “Практика” та її аналіз. Соціальна обумовленість знання (концепція “археології знання”). Влада і політики істини. Соціальне конструювання суб'єкта.

Феміністична перспектива у соціальній теорії. Емансипація “приватної сфери” в суспільстві Високого Модерну. Проблема «інакшості». Феномени євроцентризму, фемінізму, орієнталізму. Критика структури жіночого в патріархатному суспільстві. Концепції фемінного і фемінізму. Відмінності між традиційною і “критичною” соціальними теоріями. Засади соціологічного проекту Франкфуртської школи. Проблема переосмислення засад модерного суспільства в роботах Г.Маркузе.

“Антропологічний закрут” в сучасній соціальній філософії. Тілесні практики модерної доби. Нова оптика: “тілесна перспектива” в соціальному пізнанні. Людина та її “капітали”.

Феномен «сучасності» як предмет модерної і постмодерної соціальної теорії. Найпитоміші характеристики сучасності. Постмодерн як розчарування (в) сучасності. Поняття радикального модерну за Е.Гіденсом.

Діалектика глобального і локального в сучасній соціальній теорії. Феномен глобалізації. Феномен глобалізації модерну. “Клімат ризику”. «Глокалізація часопростору» Роланда Робертсона.

Література:

Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну.-М., 2000. – С.21-60, 69-102.

Гидденс Энтони. Устроение общества: Очерк теории структуризации. – М.: Академический Проект, 2003. – 89-107.

Апель К.-О. Коммуникативное сообщество как трансцендентальная предпосылка социальных наук // Idem. Трансформация философии.-М., 2001..С.193-236.

Уинч П. Идея социальной науки.-М., 1996.-С.49-70.

Маркузе Герберт. Разум и революция. Гегель и становление социальной теории. – СПб.: Владимир Даль, 2000. – 323-331, 350-397, 430-454.

Леш Скот. Соціологія постмодернізму. – Л.: Кальварія, 2003. – С.147-176. розд. Модерність чи модернізм. Вебер і сучасна соціальна теорія.

Луман Н. Тавтология и парадокс в самоописаниях современного общества // Социо-Логос: Социология. Антропология. Метафизика. Вып.1: Общество и сферы смысла. – М.: Прогресс, 1991. - С.194-215.

Гидденс Энтони. Устроение общества: Очерк теории структуризации. – М.: Академический Проект, 2003. – С.10-15, 24-34.

Луман Н. Понятие общества (с.25-42). Почему необходима “системная теория” (с.34-54) // Проблемы теоретической социологии.-СПб., 1994.

Луман Н. Теория общества (вариант San Foca’89) // Теория общества: Фундаментальные проблемы. Сборник. – М., 1999.-С.196-235.

Луман Никлас. Общество общества. I. Общество как социальная система. – М.: Логос, 2004. – С.45-63, 83-98.

Антоновский А.Ю. Социальные системы Никласа Лумана // Луман Никлас. Власть. – М.: Праксис, 2001. – С.223-250.

Альтюссер Луи. За Маркса. - М, 2006.- С.235-260, 286-300.

Альтюссер Луи. Идеология и идеологические аппараты государства

<http://magazines.russ.ru/nz/2011/3/al3.html>

Дебор Ги. Общество Спектакля.-М., 2000. (Розділи 1, 2, 3, 9)

ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

Історія і феномен минулого. Історична свідомість та її компоненти: пам'ять, перцепція, уява. Субстантивна та аналітична філософія історії. Міфологічна свідомість. «Природний історизм» античної філософії. Давньогрецька історіографія. Християнська теологія історії. Ідея «Нової науки» Дж.Віко. Філософія історії в епоху Нового часу і Просвітництва. Концепція універсального історичного процесу Г.В.Ф.Гегеля. Позитивістські спроби звести історію в ранг науки. Теорія та етапи історичного процесу за К.Марксом. В.Дільтей: науки про природу і науки про дух. Народження критичної філософії історії. Г. Рікерт про методологію дослідження історії. «Ідея історії» Р.Колінгвуда. Історизм як продукт новоєвропейської раціональності. Ф. Ніцше про історію. Культурно-цивілізаційні моделі історії. К. Ясперс про значення історії і «осьовий час». «Школа Анналів». Онтологія історичного М. Гайдегера. Особливості сучасного історичного

дискурсу: «Метаісторія» Г.Уайта та критика лінгвістичного підходу (Г.Іггерсом та ін.). Постмодерністська критика історицистської раціональності. Генеалогія історії М.Фуко. Заперечення єдності історичного процесу (О.Шпенглер, М.Данілевський). Концепція локальних цивілізацій А.Тойнбі. Історичний процес як циклічна зміна типів культур (П.Сорокін). «Різомна» модель історичного простору (Ж.Дельоз і Ф.Гваттарі). Особливості культурно-цивілізаційної моделі історії в створенні сценаріїв майбутнього, ідея «зіткнення цивілізацій». Тенденції в побудові і обґрунтуванні сценаріїв майбутнього в контексті глобалізаційно-глокалізаційних процесів. Капіталістична світова система: І.Уоллерстайн. Новітні концепції покладання майбутнього: футурологічні прогнози, прогностика, метод побудови сценаріїв. Поняття «народ», «маса», «натовп». Проблема атомізації суспільства та повстання мас (Х. Ортега-І-Гассет). Заперечення світобудівничої місії суб'єкта як сенсу та призначення людського життя у філософії ХХ ст. (філософія життя, феноменологія, екзистенціалізм). Еліти, їх роль в історії. Маси і тоталітаризм (Г.Арендт). Видатні особи в історії. Харизматичний лідер. Інтерактивні прояви феномену мас (флеш- та смарт-моби). Новий дієвий суб'єкт історії у проекті М.Хардта та А.Негрі (контекст: Імперія-Множинність-Співдружність).

Література:

- 23.Августин А. О Граде Божию. В кн: Философия истории. Антология, М., 1995.
- 24.Бердяев Н.А. Смысл истории. М., 1991.
- 25.Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма - ответы на глобализацию / Пер. с нем. Григорьева, В. Седельника; М.: Прогресс-Традиция, 2001. – Ч. 1, 2.
- 26.Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество : опыт социального прогнозирования. Пер. В.Л. Иноземцева. М. : Academia, 1999.
- 27.Бестужев-Лада И.В. Социальное прогнозирование. Курс лекций.— М.: Педагогическое общество России 2002.
- 28.Блок М. . Апология истории. М. 1985.
- 29.Бродель Ф. История и общественные науки. Историческая деятельность.// Философия и методология истории. М., 1977.
- 30.Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV-XVIII вв. Т.3. Время мира. М., Прогресс, 1992.
- 31.Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций. Киев; Москва, 1994.
- 32.Валлерстайн И. Глобализация как переходная эпоха? Взгляд на долгосрочное развитие мир-системы//Красные холмы. М., 1999.
- 33.Валлерстайн И. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не изменяется? //Социс, 1997, № 1. С.8-21.
- 34.Гадамер Х.-Г. Истина и метод. М.,1988.
- 35.Данто А. Аналитическая философия истории. Идея-Пресс, Москва, 2002.

36. Данилевский Н.. Россия и Европа. М., 1990.
37. Делез Ж., Гваттари Ф. Ризома. //Философия эпохи постмодерна. Минск, 1996, с.6-31.
38. Канетти Э. Масса и власть. М. 1988.
39. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Мануель Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ. – 2000. – 608 с.
40. Кастельс М. Интернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / Мануель Кастельс, Пекка Хіманен. – К. : „Видавництво „Ваклер” у формі ТОВ, 2007. – 304с. – (Cogitatio nova).
41. Лосев А. Ф. Античная философия истории. М., 1977.
42. Матвиенко В.Я. Прогностика. – К.: Українські пропілеї, 2000.
43. Мизес Л. Теория и история. М., 2001.
44. Московичи С. Век толп. М., 1996.
45. Реале М.Дж., Антисери Д.. Западная философия от истоков до наших дней. В 4-х т. Новое время. СПб., 1996. Т.3.Гл. 14.
46. Риккерт Г. Философия истории. СПб. 1908.
47. Сорокин П.А. Социокультурная динамика и эволюционизм //Американская социологическая мысль.- М.- 1996. С.372-392.
48. Трельч Э. Историзм и его проблемы. М., 1994.
49. Уайт Х. Метаистория: Историческое воображение в Европе XIX века. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2002. –528 с.
50. Уоллерстейн И. Общественное развитие или развитие мировой системы? // Вопр. социологии. – 1992. – № 1;
51. Уэбстер Ф. Теории информационного общества.- М.: Аспект Пресс, 2004.
52. Фукуяма Ф. Великий разрыв. АСТ, М. 2003.
53. Хайдеггер М. Исследовательская работа В. Дильтея и борьба за историческое мировоззрение в наши дни. // Вопросы философии. 1995, N11, стр. 119-145.
54. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. М. 1991.
55. Хайдеггер М. Бытие и время. М., 1997.
56. Хардт М., Негри А. Империя / Майкл Хардт, Антонио Негри. – М. : Праксис, 2004. – 440 с.
57. Хардт М., Негри А. Множество: война и демократия в эпоху империи / Майкл Хардт, Антонио Негри. – М. : Культурная революция, 2006. – 559 с.
58. Hardt M. Commonwealth / Michael Hardt and Antonio Negri. –The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2009. – xiv + 434 pp.
59. Шпенглер О. Закат Европы. Т.1. Новосибирск: Наука, 1993.
60. Якубина В.Л. Тайные актуально-спекулятивные общности: флеш-мобы и смарт-мобы // Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2011» / Международная научная конференция студентов, аспирантов и молодых учёных «Ломоносов-2011» (*відкритий доступ в мережі*).

61. Якубіна В.Л. Перспективність моделі «Пре-модерн – Модерн – Пост-модерн» в інтерпретаціях феномена «масс» // Матеріали докладів XVI Міжнародної конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Ломоносов». – МГУ імені М.В.Ломоносова, 2009 (відкритий доступ в мережі).
62. Якубіна В.Л. Трансформаційна сутність біополітичного виробництва як концепт постмодерного неомарксизму, або *praxis* від *Zoē* до *Bios* // “Гілея: науковий вісник”: Збірник наукових праць.- К., 2012. Випуск 64. – С. 297-302. (відкритий доступ в мережі).
63. Якубіна В.Л. Футурологічна “чорна скринька” соціального – інтерактивні спільності, глобальна демократія та космополітична Співдружність // Гуманітарні студії. Зб. наук. праць – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. . – Вип. 15. – С. 208-215. (відкритий доступ в мережі).
64. К. Ясперс. Современная техника. // Новая технократическая волна на Западе. М. 1986. С.119-146.
65. Ясперс К. Истоки истории и ее цель / К.Ясперс.Смысл и назначение истории.М.:Прогресс,1991.С.28-287.
66. Ящук Т.І. Філософія історії. Курс лекцій. К. Либідь, 2004.

ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Практична філософія як філософія дії. Суцше і належне: статус нормативності, об’єктів світу, дієвців. Проблема ідентифікації предмета практичної філософії. Дія, як категорія, що не редукується. Лінії Платон-Св. Августин-Кант і Аристотель-Т. Аквінський-Гегель в історії філософії: етос versus номос. Проект реабілітації практичної філософії в Німеччині. Принципова відкритість дисциплінарного кола сучасної практичної філософії. Теоретична і практична філософія. Епістемічне та практичне «Я». Ідея свободи в практичній філософії.

Аристотелева етика блага як практична філософія. Розсудливість, як індикатор слухності практичного розуму. Практична епістема як особливий вид знання про суцше. Практичний розум. Ієрархія благ та чесноти. Евдемоніське обґрунтування етичного вчинку. Взаємозв’язок етики, економіки та політики. Неконфліктність громадянського співбуття. Законодавство як результат технічної вправності.

Кантів “примат практичного розуму над теоретичним”. Поняття практичного розуму. Розум як ноуменальна причина морального закону у Е.Канта. Автономія та гетерономія волі. Типи імперативів. Категоричний імператив. Трансцендентальна ідея свободи та свобода в практичному сенсі слова: свобода як практичне апріорі. Філософія моралі як метафізика звичаєвості. Місце метафізики звичаєвості в системі філософії. Зв’язок моралі та права. Політика та господарство як царини природи. Антропоцентричний утилітаризм категоричного імперативу.

Комунікативний поворот у філософії. Комунікативна практична філософія К.-О. Апеля. Дискурсивне обґрунтування етики. Комунікативна теорія суспільства. Комунікативна дія. Життя як динамічна цілісність культурного середовища. Прагматичні витoki комунікативної практичної філософії К.-О. Апеля. Сцієнтиська прагматика про суб'єкт мовлення. Практичний характер трансцендентально-герменевтичної інтерпретації. Мова як мета-інституція. Принцип універсалізації. Трансцендентальні умови комунікації. Поняття необмеженої комунікативної спільноти. Комунікативні умови ідентичності особи.

Література:

1. Аристотель Никомахова этика // Аристотель Сочинения: В 4-х т. Т.4 / Пер. с древнегреч., общ. ред. А. И. Доватура. – М.: Мысль, 1983. – 830 с. – С. 53-293.
2. Аристотель Политика // Аристотель Сочинения: В 4-х т. Т.4 / Пер. с древнегреч., общ. ред. А. И. Доватура. – М.: Мысль, 1983. – 830 с. – С. 375-644.
3. Апель Карл-Отто Трансформация философии. – М., 2001. – 344 с.
4. Гьосле В. Велич і межі практичної філософії Канта // Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Пер. с нем., примітки та післямова А. Єрмоленка. – К.: Лібра, 2003. – 247 с. – С. 19-51.
5. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.
6. Єрмоленко А.М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Монографія. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.
7. Єрмоленко А. М. Сучасна практична філософія: проблеми, теорії, концепції. // Практична філософія. – 2000. -№1. – С. 20 – 30.
8. Кант І. Критика практичного розуму / Пер. з нім., прим. та післямова І. Бурковського; наук. Ред. А. Єрмоленка. – К.: Юніверс, 2004. – 240 с.;
9. Кант И. Основы метафизики нравственности // Кант Иммануил. Сочинения в шести томах [Под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана]. – Том 4. – Ч. 1. – М.: Мысль, 1965. – 544 с. – С. 219-310.
10. Кассирер Э. Построение критической этики // Жизнь и учение Канта. – Спб., 1997. – 447 с. – С. 211-244.
11. Лактіонова А. В. Сучасний поворот до практичної філософії // Філософія та політологія у структурі сучасного соціогуманітарного знання (теоретичні та методологічні аспекти): монографія / Л. В. Губерський, А. Є. Конверський, В. А. Бугров та ін. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2011. - 543 с. - С. 132-143.
12. Лой А. М., Толстоухов А. В. Практична філософія сьогодення: предмет і перспективи. // Практична філософія. – 2000. -№1. – С. 6 – 19.

13. Макинтайр А. После добродетели: Исследования теории морали / Пер. с англ. В. В. Целищева. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 384 с.
14. Основи практичної філософії: підручник / А.М.Лой, А.О. Баумейстер, Т.І. Ящук та ін. - Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет".- 511 с.
15. Остин Д. «Агатон» и «Евдемония» в «Этике» Аристотеля // Три способа пролить чернила: Философские работы / Пер. с англ. В. Кирющенко, Вступ. статья В. Кирющенко, М. Колопотина. – Спб.: Изд-во «Алетейя»: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. – 335 с. – С. 20-51.
16. Ренч Т. Обґрунтування практичної філософії і сучасність. // Практична філософія. – 2000. -№1. – С. 31 – 39.
17. Рикер П. Мораль, етика, політика. // Рикер П. Герменевтика, етика, політика. – М., 1995. – 160 с. – С. 38-58
18. Рьод В. Свобода і людська гідність. Спроба актуалізації кантівського вчення про свободу // Практична філософія. – 2000. -№1. – С. 48 – 58.
19. Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.
20. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія. – К., 1996. – 428 с.

ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Політична філософія в системі філософського знання. Політична філософія як особливий спосіб тематизації, проблематизації та концептуалізації політичного життя (Л.Штраус). Політична філософія і політична наука: тотожність об'єкта, різні способи конституювання предмета.

Політична антропологія античної традиції політичної філософії. Політична антропологія Г.Арендт. Онтологічне тлумачення прав особистості в епоху Реформації. Повна концепція моральної особистості: розсудковність (розсудливість) та раціональність (розумність).

Повернення філософського дискурсу про політичні цінності. Сучасні дебати про предмет політичної філософії. Рецепція філософії І. Канта в англо-американських версіях політичної філософії. Деонтологічний лібералізм Дж.Ролза. Гіпотетична базисна структура суспільства. Концепція соціальної кооперації. Принцип вибору: принцип рефлексивної рівноваги. Ситуація вибору: завіса незнання. Принципи справедливості та правила пріоритету.

Лібертаризм Р.Нозіка. Природний стан і його «питома вада». «Морально виправдана держава». Егалітаризм Р.Дворкіна. Принципи нейтрального політичного ставлення: презумпція свободи, абсолютні права, принцип обмеження.

Правопозитивістський, утилітаристський та системно-теоретичний скепсис щодо природи справедливості. Справедливість у договірних теоріях:

проблема легітимації. Критика деонтологічного проекту звільнення (М.Сендел, Ч.Тейлор, М.Волцер, Е.Макінтайр).

Комунітаризм: критика просвітницького дискурсу. Комунітарні умови ідентичності особистості: солідаризація з благом та цілями модерної спільноти. "Перфекціоністська теза": неможливість нейтральності щодо конкуруючих концепцій блага. Скасування єдиної ідеї справедливості. Царини справедливості (М.Волцер). Справедливість і права – орієнтири "етики після чеснот" (Е.Макінтайр).

Феміністична політична філософія: Жінка як політична проблема. Ліберальна політико-філософська доктрина і політичний фемінізм: спроба інкорпорації. Радикальний феміністський політичний проект.

Література:

Арендт Ганна. Становище людини. – Л.: Літопис, 1999. – 254с.

Брайсон Валери. Политическая теория феминизма: Введение. – М.: Идея-Пресс, 2001. – 304с.

Гаек Фрідріх А. Конституція свободи. – Л.: Літопис, 2002. – 556с.

Дворкін Роналд. Серйозний погляд на права. – К.: Основи, 2000. – 519с.

Елштайн Джін Бетке. Громадський чоловік, приватна жінка: Жінки у соціальній і політичній думці. – К.: Альтернативи, 2002. – 344с.

Кимлика Уилл. Современная политическая философия: введение. - М.: Изд.дом Гос. ун-та - Высшей школы экономики. – 2010. -592с.

Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера. – К.: Тандем, 2002. – 584с.

Козловски Петер. Общество и государство: неизбежный дуализм. – М.: Республика, 1998.– 368с.

Нозик Роберт. Анархия, государство и утопия. - М.: ИРИСЭН, 2008 – 424с.

Раз Джозеф. Моральні засади свободи. – К.: Веселка, 2001. – 431с.

Ролз Джон. Теорія справедливості. - К.: Основи, 2001. – 822с.

Ролз Джон. Політичний лібералізм. – К.: Основи, 2000. – 382с.

Рорти Ричард. Случайность, ирония и солидарность. – М.: Русское феноменологическое общество, 1996. – 282с.

Лібералізм: Антологія / упор. О.Проценко, В.Лісовий. – К.: Смолоскип, 2002. – 1126с.

Сучасна політична філософія: Антологія. – К.: Основи, 1998. – 575с.

Тейлор Чарльз. Джерела себе. Творення новочасної ідентичності. - К.: Дух і літера, 2005, - 696с.

Шапиро Іэн. Моральные основания политики. – М.: КДУ, 2004. – 304с.

Штраус Лео. Введение в политическую философию. – М.: Логос, Практис, 2000. – 364с.

Штраус Лео. О тирании. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2006. – 328с.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Ідея, особливості та мета права й філософії права. Юридична наука та

юриспруденція. Завдання і специфіка філософії права. Поняття позитивного та природного права. Історія права і порівняльне правознавство. Філософія права та теорія держави і права. Відмінність між моральним і легальним вчинком. «Вертикаль» та «горизонталь» справедливого: модуси юридичної практики у соціумі та державі за П.Рікером. Суб'єкт права Поняття відповідальності (семантична інтерпретація). Після «теорії справедливості» Дж.Ролза. Варіативність інстанцій справедливості. Інтерпретація і/або аргументація у юриспруденції. Санкція, реабілітація, прощення. Совість і закон. Справедливість та істина. Справедливість й помста. Феномен права в філософії Імануїла Канта. Апріорні принципи громадянського (правового) стану. Суспільний контракт як ідея розуму. Ідея «вічного миру» та проект космополітичної республіки.

Неокантіанські модифікації теорії І.Канта (Марбурзька та Фрейбурзька (Баденська) школи). Особливості проекту філософії права Г.В.Ф. Гегеля. Абстрактне право. Вчення про звичаєвість (*Sittlichkeit*). Право як реалізація ідеї свободи. Особа і власність. Договір. Правопорушення і покарання. Сім'я. Громадянське суспільство. Держава. Злочини проти людяності як специфічний вид злочину у міжнародному праві та кримінальному кодексі України. Нюрнберзькі процеси – специфіка і особливості правового прецеденту («формула Радбруха»). Європейський суд з прав людини у Страсбурзі (з 1998 р.). Роль Римського статуту й створення міжнародного кримінального суду в Гаазі (з 2002 р.). Роль ради безпеки ООН в сучасному міжнародному праві.

Чисте правознавство Ганса Кельзена. Засадна норма як основа чинності нормативного порядку. Правовий порядок, правова норма та правове положення. Каузальність та приписування наслідку. Природничий і правовий закон. Походження принципу каузальності з принципу відплати. Відмінність між принципом каузальності й принципом приписування наслідку. Проблема свободи волі. Основа чинності нормативного порядку: засадна норма. Легітимність та ефективність, чинність та дієвість. Концептуальні правові доробки другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. (А. В. Дайсі, О. В. Голмс Молодший, Б. Н. Кардозо, К. Н. Левелін, Дж. Н. Френк). Представники та теорії другої половини ХХ ст.: Г. Л. А. Гарт, Р. Дворкін, Дж. Ролз, Ф. Гаєк. «Інтегративна юриспруденція» (К. Косію, Дж. Гол). Правова свідомість. Забезпечення прав і недоторканості громадян. Ціннісний досвід. Засади консенсусу. Пануючі уявлення про справедливість. Головні функції правової безпеки. Чіткість і прозорість права, неперервність правового порядку. Проблеми універсальності міжкультурного правового дискурсу.

Література:

1. Аллан Т.Р.С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія» 2008.

2. Антология мировой правовой мысли [Текст] : справочное издание : в 5-ти т. Рук. Науч. проекта д. полит. н. Г.Ю.Семгин. - III том: Европа, Америка XVII - XX вв. – 808 С.
3. Апель Карл-Отто. Дискурс і відповідальність. К.: Дух і літера 2009.
4. Арендт Ханна. Джерела тоталітаризму. К.: Дух і літера 2002.
5. Бьюкенен Патрик. Смерть Запада. М.: АСТ 2004.
6. Баумейстер А.О. Філософія права. Вінниця О.Власюк 2007.
7. Берман Гарольд Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. М.: Норма 1998.
8. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія / В. С. Бігун. – К., 2011. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права») – С. 65-72.
9. Гегель. Философия права. М.: Мысль 1990.
10. Габермас Юрген. Залучення іншого. Студії з політичної теорії. Львів, Астролябія 2006.
11. Гердеген Матіас. Європейське право. К.: К.І.С. 2008.
12. Гьофе Отфрід. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. К.: Альтерпрес 2003.
13. Дворкін Рональд. Серйозний погляд на права. К.: Основи 2001.
14. Енциклопедія політичної думки. За редакцією Девіза Міллера. К.: Дух і літера 2000.
15. Жижек С. Против прав человека. – Свободное марксистское издательство, 2010 – 34 С.
16. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (з 1953 р.)
17. Загальна декларація прав людини (з 1948 р.)
18. Кант. Критика чистого розуму. Метафізика нравов. СПб.: Наука 1998.
19. Кант. Метафізика нравов. // Сочинения. Том 4, том 2. М.: Мысль 1966.
20. Кельзен Ганс. Чисте правознавство. К.: Юніверс 2004.
21. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера. К.: Тандем 2002.
22. Конституционное право зарубежных стран. М.: Норма 2005.
23. де Лобье Патрик. Три града. Социальное учение христианства. СПб.: Алетейя 2001.
24. Маритен Жак. Человек и государство. М.: Идея-Пресс 2000.

25. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (з 1976 р.)
26. Нерсесянц В.С. Філософія права. М.: Норма 1999.
27. Оноре Тоні. Про право. Короткий вступ. К.: Сфера 1997.
28. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стівба / (Відп. ред. В. С. Бігун). – К., 2009. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права») – С. 103-115.
29. Прокопов Д. Є. Природне право як предмет аналізу в європейській новочасній філософсько-правовій думці // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2010. – С. 39-44.
30. Прокопов Д. Деонтологічні системи природного права у європейській правовій думці XVII- середини XVIII століть / Д. Прокопов // Юридична Україна, 2010. т. № 3.- С. 17-24.
31. Радбрух Густав. Філософія права. К.: Тандем 2006.
32. Радбрух Г. Законне неправо та надзаконне право // Проблеми філософії права, пер з нім. В.С.Бігуна. – 2004. – Том II. С. 83-94.
33. Радбрух Г. Людина в праві // Проблеми філософії права. – 2004. – Том II. С. 71-82.
34. Рікер Поль. Право і справедливість. К.: Дух і літера 2002.
35. Рікєр Поль. Справедливое. М.: Гнозис. Логос 2005.
36. Розанвалон П'єр. Демократична легітимність. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія» 2009.
37. Ролз Джон. Теорія справедливості. К.: Основи 2001.
38. Статути Міжнародного військового трибуналу і винесення вироків у 1946 р. в Нюрнберзі
39. Тимошенко В.І. Держава і право в неокантіанстві // Проблеми філософії права. – 2003. – Том 1. – С. 64-66.
40. Філософія прав людини. За редакцією Штефана Госепата та Георга Ломанна. К.: Ніка-Центр 2008.
41. Філософія права. За редакцією проф. О.Г. Данільяна. К.: Юрінком Інтер 2005.
42. Фуллер Лон Л. Мораль права. К.: Сфера 1999.
43. Хабермас Ю. Кантовський проект конституціоналізації міжнародного права. // Проблеми філософії права. – 2006-2007. – Том IV-V.- С. 7-16.

ПРАКТИЧНА ЕТИКА

Теоретичні і практичні аспекти проблеми взаємозв'язку добра і зла. Актуальні проблеми прикладної етики. Колізії моральнісного досвіду: евтаназія – аргументи «за» і «проти». Колізії моральнісного досвіду: смертна кара – аргументи «за» і «проти». Парадокс моральної оцінки.

Література:

1. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика: Учебник.- М.: Гайдарики, 2003.
2. Когда убивает государство. М.: Прогресс, 1989.
3. Опыт ненасилия в XX столетии: Социально-этические очерки. М.: Аслан, 1996.
4. Прикладана етика. Навч. Посіб. / За наук. ред.Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури, 2012.
5. Рейчелс Дж. Активная и пассивная эвтаназия // Этическая мысль: Научно-публицистические чтения. 1990. – М.: Политиздат, 1990. С. 205-212.
6. Смертельная казнь: за и против / Сост. О.Ф. Шишов, Т.С. Парфенова. – М.: ЮЛ, 1989.
7. Фут Ф. Эвтаназия // Философские науки. 1990. №6.

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО І ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

Релігієзнавство як автономна дисципліна гуманітарного знання: передумови її появи та особливості функціонування. Структурний поділ релігієзнавства: загальна характеристика його дисциплін. Філософія релігії та релігійна філософія: їх розрізнення. Феномен релігії, її сутність і характеристики. Концепція природної релігії, її історичні модифікації. Основні типології релігій, їх характеристика. Класифікація релігій, огляд. Віра та її різновиди: етична, метафізична, релігійна. Зміст релігійної віри, її характеристики: аргумент-парі Б.Паскаля на користь релігійної віри. Філософські форми усвідомлення Бога: теїзм, деїзм, пантеїзм. Філософські докази буття Бога: особливості їх сприйняття та критики. Проблема теодицеї, її зміст та можливі вирішення.

Література:

1. Классики мирового религиоведения. Антология. М.: Канон, 1996.
2. Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения. Антология. М.: Канон+, 1998.
3. Мюллер Ф.М. Введение в науку о религии: Четыре лекции, прочитанные Лондонском Королевском институте в феврале – марте 1870 г. М.: Книжный дом "Университет": Высшая школа, 2002 – С. 11-50.

4. Спиноза Б. Богословско-политический трактат. Мн: Литература, 1998.
5. Спиноза Б. Этика // Спиноза Б. Избранное. Мн.: Попурри, 1999.
6. Юм Д. Малые произведения: Эссе; Естественная история религии; Диалоги о естественной религии. М.: Канон, 1996.
7. Юм Д. Трактат о человеческой природе. Мн: Попурри, 2000.
8. Лейбниц Г.В. Опыты теодицеи о благодати Божией, свободе человека и начале зла. /Лейбниц Г.В. Сочинения в 4-х т. М.: Мысль, 1989. – Т.4.
9. Кант И. Религия в пределах только разума.// Кант И. Трактаты. СПб: Наука, 1996. – С. 261-424.
10. Гегель Г.В.Ф. Философия религии в 2-х томах. М.: Мысль, 1976. – т.1. М.: РОССПЭН, 2007. – т.1.
11. Гегель Г.В.Ф. Философия религии в 2-х томах. М.: Мысль, 1977. – т.2. М.: РОССПЭН, 2007. – т.2.
12. Гёффдинг Г. Философия религии. СПб: Обществ. польза, Б.г.; М.: ЛКИ, 2007.
13. Кьеркегор С. Страх и трепет. М.: Республика, 1993.
14. Шлейермахер Ф. Речи о религии. Монологи. М.-К.: Refl-book - ИСА, 1994.
15. Введенский А.И. Статьи по философии. СПб: изд. СПб ун-та, 1996.
16. Боголюбов Н. Философия религии. К.: тип. ун-та св. Владимира, 1915. – т.1 - ч.1.
17. Кудрявцев-Платонов В.Д. Философия религии. М.: Изд-во "ФондИВ", 2008.
18. Вера и разум. К.: Пролог, 2004.
19. Булгаков С.Н. Свет Невечерний: Созерцания и умозрения. М.: Республика, 1994; СПб: изд-во О.Абышко, 2008.
20. Религия и общество. Хрестоматия по социологии религии. М.: Аспект-Пресс, 1996.
21. Социология религии: классические подходы. Хрестоматия. М.: РАН ИНИОН, 1994.
22. Вебер М. Избранное. Образ общества. М.: Юрист, 1994.
23. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К.: Основи, 1994.
24. Дюркгейм Е. Первісні форми релігійного життя. К.: Юніверс, 2002.
25. Джеймс В. Многообразие религиозного опыта. М.: Наука, 1993.
26. Виндельбанд В. Святыня: Очерк философии религии.//Виндельбанд В. Прелюдии. М.: Гиперборея, Кучково поле, 2007. – С. 297-318.
27. Вшолек С. Рациональность веры. М.: ББИ, 2005.
27. Проблемы христианской философии. М.: Прогресс-Академия, 1994.
28. Суинберн Р. Есть ли Бог? М.: Праксис, 2001.
29. Докинз Р. Бог как иллюзия. М.: изд-во КоЛибри, 2008.
30. Василенко Л.И. Введение в философию религии: Курс лекций. М.: изд-во ПСТГУ, 2009.
31. Шохин В.К. Введение в философию религии. М.: Альфа-М, 2010.
32. Шохин В.К. Философия религии и её исторические формы (античность – конец XVIII в.). М.: Альфа-М, 2010.

33. Аринин Е.И. Философия религии. Принципы сущностного анализа. Архангельск: изд. Поморского ун-та, 1998.
34. Пивоваров Д.В. Философия религии. М.: Академический проект, 2006.
35. Кимелев Ю.Н. Философия религии: Систематический очерк. М.: Nota Bene, 1998.
36. Кимелев Ю.Н. Философский теизм: Типология современных форм. М.: Наука, 1993.
37. Кимелев Ю.Н. Современная западная философия религии. М.: Мысль, 1989.
38. Василенко Л.И. Введение в философию религии: Курс лекций. М.: ПСТГУ, 2009.
39. Ермишин О.Т. Философия религии: Концепции религии в зарубежной и русской философии: Учеб. пособие. М.: Изд-во ПСТГУ, 2009.
40. Антонов К.М. Философия религии в русской метафизике XIX – начала XX века. М.: Изд-во ПСТГУ, 2009.
41. Томпсон М. Философия религии. М.: ФАИР-Пресс, 2001.
42. Дейвис Б. Вступ до філософії релігії. К.: Основи, 1996.
43. Философия религии: Альманах 2006 – 2007 /Под ред. В.К.Шохина / ИФ РАН. – М.: Наука, 2007.
44. Философия религии: Альманах 2008 – 2009 /Отв. ред. В.К.Шохин / ИФ РАН. – М.: Языки славянских культур, 2010.
45. Философия религии: Альманах 2010 – 2011 /Под ред. В.К.Шохина / ИФ РАН. – М.: Издат. фирма "Восточная литература" РАН, 2011.
46. Научные и богословские эпистемологические парадигмы: историческая динамика и универсальные основания /Под ред. В.Поруса. М.: ББИ, 2009.
47. Бреде Кристенсен У. Значение религии //Религиоведение. 2005. – № 2. – С. 115-121.
48. Элиаде М. Избранные сочинения: Миф о вечном возвращении; Образы и символы; Священное и мирское. М.: Ладомир, 2000.
49. Ваарденбург Ж. Христиане, мусульмане, иудеи и их религии //Страницы. 2004. – Т. 9.– Вып. 1. – С. 44-73.
50. Винокуров В.В. Введение в феноменологию религии. Религия Древнего Египта: История и феномен. 2-е изд. испр. и доп. М.: ИПЦ "Маска", 2011.
51. Жирар Р. Насилие и священное. Изд. 2-е испр. М.: Новое литературное обозрение, 2010. – 448 с.
52. Забияко А.П. Категория святости: Сравнительное исследование лингворелигиозных традиций. М.: изд. дом "Москов. учебник-2000", 1998.
53. Торчинов Е.И. Религии мира. Опыт запредельного. Трансперсональные состояния и психотехника. СПб: Петерб. Востоковедение, 1998.
54. Релігія в сучасному світі: Матеріали до курсу релігієзнавства. Львів: Свічадо, 2007.
55. Проблемы философии религии и религиоведения: Учебное пособие. Калининград: изд-во Калининградского ун-та, 2003.

56. Религиоведение: Учебное пособие и Учебный словарь-минимум. М.: Гардарика, 1998.
57. Введение в общее религиоведение: Учебник /Под ред. Яблокова И.Н. М.: Книжный дом "Университет", 2001.
58. Дисциплінарне релігієзнавство. Навчальний посібник / За ред. А.Колодного. К., 2010.

Питання
до складання кандидатського іспиту з філософії
для аспірантів філософського факультету

1. Поняття історико-філософського тлумачення тексту.
2. «Сучасність» і «постсучасність» в історії філософії.
3. Феномен постмодерної історії філософії.
4. Історія сучасної філософії як «історія філософії без історії».
5. Основні напрямки і тенденції розвитку сучасної філософії в сучасних історико-філософських дослідженнях.
6. Співвідношення понять «буття» і «сущє».
7. Кантова критика метафізики.
8. Критика метафізики з боку логічного позитивізму.
9. Гайдегєрова критика метафізики.
10. Аналогії сущого.
11. Основний зміст метафізичної теорії пізнання.
12. Основний зміст психологістичної теорії пізнання.
13. Основний зміст ідеалістичної теорії пізнання.
14. Основний зміст феноменологічної теорії пізнання.
15. Основний зміст діалектико-матеріалістичної теорії пізнання.
16. Основний зміст прагматистичної теорії пізнання.
17. Основний зміст аналітичної теорії пізнання.
18. Основний зміст натуралістичної теорії пізнання.
19. Глобальні наукові революції та зміна історичних типів наукової раціональності.
20. Класична, неklasична та постнеklasична наука.
21. Місце системи філософських засад науки серед підвалин наукового пізнання.
22. Наукові картини світу як складова засад наукового пізнання.
23. Ідеали і норми наукового дослідження як складова засад наукового пізнання.
24. Стиль наукового мислення як конкретно-історичний спосіб існування ідеалів і норм наукового дослідження, що відповідає науковій картині світу свого часу.

25. Основні етапи розвитку філософії науки як напрямку світової філософської думки ХХ століття.
26. Методологічні концепції філософії науки як спроби раціональної реконструкції історії науки.
27. Критична оцінка пізнавальних цінностей в моделі наукової раціональності Л.Лаудана.
28. Х.Патнем про сучасне розуміння наукового реалізму як «реалізму з людським обличчям».
29. Критична рецепція новоєвропейського емпіризму в феноменології.
30. Чим відрізняється феноменологія від класичного трансценденталізму?
31. Проблематизація концепції інтенційності у феноменологічній філософії.
32. Допредикативний досвід і предикативне судження.
33. Пасивна синтеза й активність свідомості.
34. Темпоральність, інтерсуб'єктивність і тілесність досвіду.
35. Історичні трансформації герменевтики: від спеціальної герменевтики до універсальної герменевтики.
36. Основний зміст універсальної герменевтики Шляєрмахера.
37. Основний зміст універсальної герменевтики Дильтея.
38. Поняття дійово-історичної свідомості (за Гадамером).
39. Герменевтичне коло як структура розуміння (за Гадамером).
40. Біологічна специфіка людського.
41. Інтерес в людському житті. Типи інтересів.
42. Горизонтність людського існування.
43. Інтерсуб'єктивність, інтерперсональність, інтерекзистенціальність.
44. Темпоральність та історичність людського буття.
45. Природа і культура. Онтологічні засади культурного.
46. Тіло як фундамент культурного існування.
47. Міф і культура. Функції міфу.
48. Культура і техніка.
49. Культура і мистецтво.
50. Головні дихотомії структуралізму.
51. Знак як предмет дослідження семіотики.
52. Difference (відмінність) як ключове поняття постструктуралізму.
53. Поняття тексту в постструктуралізмі.
54. Проблема репрезентації. Поняття симулякру.
55. Основні теорії соціальної дії.
56. Комунікативна та інструментальна раціональність в соціальній поведінці.
57. Соціальна нерівність та соціальна справедливість.
58. Соціальні цінності і соціальні норми.
59. Соціальні інститути та соціальні системи в структурі чинників соціального розвитку.
60. Становлення когнітивної соціальної теорії модерну. Внесок Гегеля, Маркса, Конта.

61. Соціальна теорія перед викликами модерного суспільства. Модерність. Модернізм. «Пізній модерн». Постмодерн.
62. Комуникативна парадигма в сучасній соціальній теорії.
63. Історична дивергенція [теоретичної] соціології та соціальної філософії. Єдність предмета, відмінність традицій.
64. Ідеологія як продуктивна сила. Ідеологічне виробництво. Поняття «наддетермінація» та її конститутивна сила.
65. Конструктивне значення уяви для «прочитання» історії/історій.
66. Пам'ять як суб'єктивна та історико-хронологічна характеристика події: минуле-сучасне-майбутнє.
67. Інформаційна ера, мережеве суспільство, поява моментних ідентичностей/ідентифікацій – «злиття» простору і часу.
68. Сучасні інтерактивні «гравці» на «дошці» історії: *Flash-* та *Smart- Mob-* и (*on-line* та *in-action*).
69. Історична агентність біополітичної спільності “multitude” у футурологічному контексті.
70. Суспільний контрактуалізм: контрактуалістські моделі Т.Гобса, Дж.Лока, І.Канта.
71. Лібералізм як модельна структура політичної філософії Модерну.
72. Дискурс справедливості у політичній філософії Модерну.
73. Реабілітація політичної філософії в останню третину ХХ ст. Кантіанський лібералізм Дж.Ролза.
74. Основні течії модерного проекту політичної філософії: деонтологічний лібералізм, лібертаризм, комунітаризм.
75. Сучасний «поворот до практичної філософії».
76. Дисциплінарне коло сучасної практичної філософії.
77. Реабілітація аристотелівського тлумачення зв'язку етики, економіки і політики в сучасній практичній філософії.
78. Імперативність практичної філософії І. Канта.
79. Трансцендентальна прагматика К.-О. Апеля.
80. Філософія права, юриспруденція і порівняльне правознавство.
81. Свобода волі та відповідальність: правові й морально-етичні нюанси.
82. Ідея відкритості прав людини та можливі сучасні полікультурні контексти.
83. Злочини проти людяності як специфічний вид злочину у міжнародному праві.
84. Поняття справедливості у суспільстві, політиці, праві.
85. Якими є теоретичні і практичні аспекти проблеми взаємозв'язку добра і зла?
86. Актуальні проблеми прикладної етики.
87. Колізії морального досвіду: евтаназія – аргументи «за» і «проти».
88. Колізії морального досвіду: смертна кара – аргументи «за» і «проти».
89. Парадокс моральної оцінки.

90. Релігієзнавство як автономна дисципліна гуманітарного знання: передумови її появи, особливості функціонування та структурний поділ.
91. Філософія релігії та релігійна філософія: їх розрізнення.
92. Феномен релігії, її сутність і характеристики. Концепція природної релігії, її історичні модифікації.
93. Основні типології релігій, їх характеристика.
94. Віра та її різновиди: етична, метафізична, релігійна. Зміст релігійної віри, її характеристики.
95. Філософські докази буття Бога: особливості їх сприйняття та критики.
96. Проблема теодицеї, її зміст та можливі вирішення.